

17. Пляниоль М. Курс Французского гражданского права. -Петроковь, 1911. -Вып.5. -Ч.2. -845 с.

18. Морандьер Ж. Гражданское право Франции. -М.: Изд-во иностр. лит-ры, 1961. -Т.2. - 660 с.

19. Будилов. В.М. Залоговое право России и ФРГ. - СПб.: Прогресс, 1993. -210 с.

20. Покровский. И.А. Основные проблемы гражданского права. -М.: Статут, 1998. -352 с.

21. Дорнбергер Г.Д., Клейне Г., Клиндер Г., Пош М. Гражданское право ГДР: Вещное право. -М.: Изд-во иностранной литературы, 1959. -604 с.

22. Новицкий И.Б. Перетерский И.С. Римское частное право. -М.: Юриспруденция, 1999. -512 с.

Надійшла до редколегії 20.01.2004

АПАНАСЮК Н.П. МЕСТО ДОГОВОРА РЕНТЫ В СИСТЕМЕ ГРАЖДАНСКО-ПРАВОВЫХ ДОГОВОРОВ

Исследуется вопрос целесообразности размещения договора аренды в ГК Украины среди договоров которые своей целью имеют передачу права собственности на имущество.

***

APANASJUK N.P. THE PLACE OF THE CONTRACT OF THE RENT IN SYSTEM OF CIVIL-LAW CONTRACTS

The question of expediency of accommodation of the contract of the rent in Civil code of Ukraine among contracts which is investigated by the purpose have transfer of the property right to property.

О.В. БЕЛЬКОВА

Національний університет внутрішніх справ

УДК 343.102

ДО ПИТАННЯ ПРО ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ОСОБИ, ВІДНОСНО ЯКОЇ Є ДАНІ ПРО ЇЇ ПРИЧЕТНІСТЬ ДО ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНУ

Розглянуті питання визначення правового статусу осіб, відносно яких порушено кримінальну справу, та які хоча й причетні до вчинення злочину, але немає підстав для їх затримання чи застосування запобіжного заходу згідно із кримінально-процесуальним законодавством України.

За останні роки Україна твердо встала на шлях гармонізації норм вітчизняного законодавства положенням законодавства інших країн Європи. Так, на вимогу Європейського Союзу, у березні 2001 року Верховною Радою України був прийнятий новий Кримінальний кодекс, що обумовило необхідність перегляду багатьох положень діючого кримінально-процесуального законодавства. Особливої уваги заслуговують питання дотримання прав та обов'язків учасниками кримінально-процесуальних відносин, що забезпечить виконання завдань, покладених на відповідні державні органи. В цьому аспекті невирішеними в науці і законодавстві є питання визначення статусу осіб, відносно яких є дані про їх причетність до вчинення злочинів. Саме тому ми звернулися до вказаної проблеми. Метою цієї статті є визначення положення таких осіб в кримінальному судочинстві шляхом аналізу

ситуацій їх появи в процесі.

Питання процесуального порядку допиту осіб, які причетні до вчинення злочину, піднімалися в роботах таких науковців, як М.І. Бажанов, В.І. Смирнов, Л.М. Карнеєва, М.С. Строгович, В.А. Стрёмовський тощо, а також дискутуються на сторінках сучасних видань. В своїх дослідженнях науковці здебільшого виходять з тлумачення прав людини та громадянина, а також із змісту процесуальних прав суб'єктів кримінального судочинства, спираються на принцип забезпечення підозрюваному права на захист тощо, але доводи, які приводяться науковцями у підтримку тієї чи іншої позиції, є рівними по своїй силі і не дозволяють остаточно вирішити цю проблему. Пояснюється це, здебільшого фрагментарним характером досліджень окремих науковців, без урахування зв'язку між елементами теорії кримінального процесу.

Таким чином, завданнями статті є диференціювати свідка від підозрюваного в аспекті доказового права, застосовуючи комплексний підхід до вирішення проблеми, із використанням результатів досліджень у суміжних питаннях.

Виходячи із аналізу предмету дискусії, представляється доцільним розділити поставлене питання на два напрямки: а) можливість допиту як свідка особи, відносно якої порушено кримінальну справу; б) можливість допиту як свідків інших осіб, стосовно яких є дані про їх причетність до вчинення злочину, але вони не є підозрюваними або обвинуваченими, а кримінальну справу порушено за фактом вчинення злочину.

В першому випадку джерело суперечок науковців, на наш погляд, виходить з таких проблем, як проблема можливості взагалі порушувати кримінальну справу відносно конкретної особи, а також проблеми встановлення ознак такої особи, її мети залучення до кримінального судочинства. Обмежений обсяг роботи не дозволяє достатньо повно дослідити питання стадії порушення кримінальної справи, однак, із аналізу праць науковців, що як відстоюють можливість порушення кримінальної справи відносно конкретної особи [1, с.88; 2, с.136; 3, с.35], так і заперечують ці положення [4, с.39; 5, с.181; 6, с.12], можна дійти висновку про доцільність порушення кримінальних справ відносно конкретних осіб за певних обставин.

Виходячи з подібних висновків, В.Я. Дорохов [7, с.29], Б.А. Денсжкін [8, с.6], О.В. Танцюра [9, с.7], Т.В. Корчева [10, с.187] та інші прийшли до категоричного висновку про необхідність наділення осіб, відносно яких порушено кримінальну справу, правовим статусом підозрюваного. З іншого боку Н.А. Акімча дотримується тієї позиції, що допит особи, зазначеної в постанові про порушення стосовно неї кримінальної справи за правилами допиту підозрюваного, наділяє це рішення невластивими йому якостями та значенням [11, с.8]. Підтримуючи цю точку зору, Д.В. Філін зауважує, що у разі допиту такої особи як свідка необхідні бути дотримані усі правила, які забезпечують його імунітет [12, с.38]. На неможливість допиту як свідків осіб, стосовно яких порушено кримінальну справу, наголошував і В.М. Тертишнік, пропонуючи оригінальне вирішення проблеми - введення до понятійного апарату науки кримінального процесу фігуру "підслідний" [13, с.124-126].

Вивчаючи основні положення стадії порушення кримінальної справи, процесуальні ознаки особи, відносно якої порушено кримінальну справу, можна сказати, що така особа за своїми характеристиками схожа із таким суб'єктом кримінального процесу, як обвинувачений. З іншого боку, з моменту винесення постанови про порушення кримінальної справи до винесення постанови про притягнення особи як обвинуваченого, навіть якщо цей час незначний, особа, відносно якої порушено кримінальну справу, не матиме окремо визначеного статусу, тобто буде безправною [14, с.239]. Якщо ж передбачити можливість визнання особи обвинуваченим шляхом винесення постанови про порушення кримінальної справи відносно цієї особи, то такий процесуальний порядок буде суперечити

головній концепції притягнення особи як обвинуваченого – винесення окремого акту застосування права. Тому законодавець в проекті КПК України зауважив, що *особа наділяється статусом підозрюваного з моменту винесення постанови про порушення кримінальної справи відносно неї*. Таке вирішення питання є оптимальним, оскільки з одного боку процесуально фіксує ознаки причетності особи до вчинення злочину (що відокремлює таку особу від свідка), а з іншого – унікає категоричності висновків слідчого щодо вчинення особою злочину (на відміну від постанови про притягнення особи як обвинуваченого).

Другим етапом розгляду постановленої проблеми є вирішення питання про процесуальний статус осіб, відносно яких є дані про їх причетність до вчинення злочину, але кримінальну справу порушено за фактом вчинення злочину. В кримінально-процесуальному законодавстві демократичних країн світу існують конкретні положення про неможливість допиту як свідків осіб, відносно яких є дані, що вони причетні до вчинення злочину, але немає підстав для наділення їх правовим статусом підозрюваного або обвинуваченого. Так, Кримінально-процесуальний закон Франції у ст.105 прямо вказує на те, що "слідчий суддя, якому доручено вести розслідування у справі, а також магістрати і посадові особи судової поліції, які діють на основі слідчого доручення, не вправі допитувати як свідків осіб, проти яких є серйозні та узгоджені між собою докази відносно їх винності, якщо це завідомо тягне порушення права на захист". Дещо іншим шляхом підійшло до вирішення питання кримінально-процесуальне законодавство Австрії, в якому забороняється притягувати в одному і тому ж процесі одну особу як свідка і обвинуваченого, що передбачає заборону допиту як свідка особи, відносно якої є певні дані про її причетність до вчинення злочину [15, с.47]. Проте, з вищевикладених положень не обов'язково витікає висновок про необхідність допиту таких осіб за правилами допиту підозрюваного, щоб дотриматися принципу забезпечення обвинуваченому (підозрюваному) права на захист. Наприклад, судовий процес Великобританії протікає у певних рамках, встановлених відносно порядку допиту свідка, зокрема, "при перехресних допитах сторони не повинні виходити за межі свідоцьких привілеїв, які охороняють свідка від питань інкримінуючого характеру" [16, с.100]. Виходячи з цих положень, Л.М. Карнсева вважає, що допит як свідка "особи, що підозрюється у вчиненні злочину позбавляє його можливості здійснювати своє право на захист і тому не може бути визнаний таким, що відповідає вимогам кримінально-процесуального закону" [17, с.53]. З позиції неможливості звуження права на захист виходить також А. Стуканов, який вважає, що не підлягають кримінальній відповідальності за завідомо неправдиві свідчення особи, які хоча і допитувалися як свідки, але фактично повинні були бути в "іншому процесуальному становищі, яке виключає відповідальність за неправдиві свідчення" [18, с.34-36]. Як бачимо, обидва з наведених рішень можуть бути прийняті до уваги законо-

давця, тому вважаємо за необхідне виявити та охарактеризувати ситуації, навести аргументи, з сукупності яких кожне з рішень стане єдиним вірним або неприйнятним. Для вирішення цих завдань, необхідно проаналізувати призначення та статус підозрюваного, предмет його показань в кримінальному процесі, як суб'єкта, що першим ніж обвинувачений та підсудний наділяється правом на захист.

Поняття "підозрюваний" можна трактувати керуючись його етимологією, але з двох боків, тобто в тому розумінні, в якому його вживають у повсякденному житті, та в законодавчому трактуванні. Словник української мови визначає поняття "підозра" наступним чином: "Підозра. Думка про чию-небудь причетність до чогось негативного, сумнів у чий-небудь порядності, чесності, відданості... Підозрювати. Допускати причетність когось до чогось негативного" [19, с.475-476]. Зрозуміло, що вищенаведеного змісту цього слова достатньо для визнання особи підозрюваним у побутовому розумінні, але такий підхід був би занадто спрощеним у кримінальному процесі. Статтею 43¹ КПК України передбачено, що підозрюваним визнається: особа, затримана за підозрою у вчиненні злочину; особа, відносно якої застосовано запобіжний захід до винесення постанови про притягнення її як обвинуваченого, але для прийняття рішення про позбавлення волі підозрюваного в разі вирішення питання про його затримання, думки "про чию-небудь причетність до чогось негативного..." недостатньо.

Історично інститут підозрюваного, як це видно з наукових джерел, створювався як передуючий обвинуваченню етап розслідування, коли у слідства ще немає повних, остаточних даних про обсяг скоєного конкретною особою злочину, за яким порушено кримінальну справу, але існують окремі докази причетності такої особи до його вчинення. З моменту появи такої "суб'єктивної" підозри, розслідування в основному буде спрямовано на те, щоб створити повну систему доказів, які б підтверджували в усіх деталях версію про причетність цієї конкретної особи до злочину і дозволили би винести постанову про притягнення такої особи як обвинуваченого з детальним викладенням всіх елементів складу злочину. З цієї метою, слідчий від імені держави застосовує до особи певні заходи кримінально-процесуального примусу, які стосуються свободи пересування, свободи листування та інших прав і свобод людини, передбачених Конституції України, обмежуючи їх. Тому законом встановлено, що суб'єктивна підозра слідчого про причетність тієї чи іншої особи до вчинення злочину повинна підкріплюватись обґрунтованим висновком про необхідність застосування відносно цієї особи засобів процесуального примусу, адже, як вважає В.А. Стремівський, в інституті підозрюваного реалізується перший етап кримінальної відповідальності [20, с.112]. Підозра, хоча і заснована на внутрішньому переконанні слідчого, але яка не включає в себе елемент необхідності застосування кримінально-процесуального примусу, не може бути підставою для визнання особи підозрюваним, оскільки не існує повного обсягу обов'язкових

критеріїв. Наділення особи правовим статусом підозрюваного вимагає також залучення певних механізмів та засобів збирання, перевірки та оцінки доказів. Для отримання результатів такої діяльності необхідний час, виконання всіх елементів цієї діяльності, дотримання певних правил, що дійсно забезпечує об'єктивність та достовірність отриманих доказів. Як відмітив Н.А. Козловський, "підозра завжди вимагає чітко визначеного суб'єкта, відносно якого вона висунута, що можливе лише при накопиченні певної сукупності даних, отриманих в ході розслідування кримінальної справи" [21, с.58]. Таким чином, сутність появи підозрюваного в кримінальному процесі є засноване на достатніх, об'єктивно існуючих даних, внутрішнє переконання слідчого, що конкретна особа є суб'єктом злочину. Виходячи з цього можна погодитися із Д.В. Філіном, А. Ларіним, В.А. Стремівським, які вважають, що інший порядок визнання особи підозрюваним, який заснований лише на суб'єктивному ставленні слідчого до обставин справи, що розширює коло осіб, які можуть бути наділені правовим статусом підозрюваного є небажаним [11, с.8; 12, с.39; 20, с.98; 22, с.1].

З іншого боку, якщо звернутися до робіт прибічників "розширеного" трактування поняття "підозрюваний" в кримінальному процесі України, то бачимо, що основним аргументом у підтримку своєї точки зору, Е. Борзовський, О.В. Танцюра та інші наводять необхідність своєчасної реалізації особою права на захист [7, с.29; 9, с.16]. Однак, аналізуючи правові норми, а також наукову літературу, бачимо, що це право є по-суті протипагою реалізації кримінальної відповідальності [21, с.56], тобто право на захист надане певним суб'єктам з метою заперечувати свою причетність до вчинення злочину, доводити свою невинність. Нагадаємо, що перед тим, як підозрюваному надається право захищатися, слідчий, згідно із ч.3 ст.107 КПК України "Допит підозрюваного у вчиненні злочину", повинен у ясній формі роз'яснити існуючу проти особи підозру, вказавши час, місце і характер вчиненого злочину. Ці обставини ми пропонуємо як перший контраргумент розглянутої висунутої авторами тези. Можливо науковці, які пропонують допитувати таких осіб "за правилами допиту підозрюваного", випустили цей важливий момент, тісно пов'язаний із необхідністю формування певної системи доказів, з поля зору. Не слід також забувати, що відносно підозрюваного, як зазначалося вище, можуть бути застосовані заходи кримінально-процесуального примусу, а саме, запобіжні заходи, які обмежують його свободу пересування, примусовий огляд, обшук, в тому числі особистий, накладення арешту на майно та грошові вклади тощо. В Конституції України обмеження цих прав людини визначене як виключні випадки, що вважаємо за другий контраргумент позиції розширення об'єму поняття "підозрюваний". Науковці ж, вказані нами вище, які пропонують розширювати коло осіб, наділених статусом підозрюваного, в своїх роботах не обговорювали цього моменту. За таких обставин збільшувати коло осіб, які можуть визнаватися підозрюваними в кримінальному процесі за рахунок осіб, відносно

яких є дані про їх причетність до вчинення злочину, але ці дані ще не підтверджені зібраною сукупністю доказів, не можна. Ці особи повинні допитуватися в кримінальному судочинстві як свідки.

Також, як згадувалося, існує пропозиція визнавати осіб, відносно яких хоча і є дані про їх причетність до вчинення злочину, але немає процесуальних підстав для визнання їх підозрюваними, "підслідними", на допиті наділяти його правами, які на сьогодні мають підозрюваний та обвинувачений [13, с.126]. Водночас науковець не висвітлює в межах своєї концепції можливості обґрунтування підозри або обвинувачення стосовно цих осіб, та можливості, або, навіть, необхідності застосування до них запобіжних заходів. Використання зазначеного терміну можливе лише на етапі висування версій про суб'єкт злочину. У зв'язку із відсутністю достатнього теоретичного обґрунтування необхідності введення його до понятійного апарату науки кримінального процесу, ми не можемо взяти поняття "підслідний" за основу для формування відповідного процесуального статусу.

В науковій літературі також висловлене припущення про те, що корені проблеми диференціації підозрюваного від інших суб'єктів судочинства в науці кримінального процесу, породжені незрозумілістю викладення процесуального порядку наділення правовим статусом підозрюваного. В статтях, які передбачають цей порядок, слова "підозрюваний" та "підозрювати" вживаються у різних значеннях, що призводить до логічної помилки внаслідок порушення закону тотожності, підміни понять при тлумаченні статті. Щоб надалі виключити можливість подвійного трактування положень закону, науковцями було запропоновано як порядок для визнання особи підозрюваною, здійснювати слідчим акт застосування норм кримінально-процесуального права – виносити постанову про визнання особи підозрюваним, в якій повинні бути викладені обставини, на яких формується внутрішнє переконання слідчого про причетність особи до вчинення злочину, а також підстави для застосування до цієї особи певних обмежень (заходів процесуального примусу тощо) [23, с.44]. Така пропозиція знайшла своє відображення серед положень проекту КПК України, але, застосовуючи такий порядок визнання особи підозрюваним, знову постає питання про правовий статус осіб, щодо яких порушено кримінальну справу, затриманих за підозрою у вчиненні злочину, осіб до яких застосовано запобіжний захід до притягнення їх як обвинувачених, до винесення постанови про визнання підозрюваним. Тому вважаємо, що підозрюваним стає особа, відносно якої прийняте та процесуально оформлене рішення про порушення щодо неї кримінальної справи, затримання за підозрою у вчиненні злочину, застосування запобіжного заходу до притягнення її як обвинуваченого. Якщо ж відносно особи хоча і є певні дані про її причетність до вчинення злочину, але не існує об'єктивних підстав для формування твердого внутрішнього переконання в тому, що вона є суб'єктом злочину та в необхідності застосування до особи заходів кримінально-процесуального примусу, то *таку особу*

необхідно допитувати як свідок, відповідно предмету його показань.

Предмет показань свідка є доволі широким і визначається в ст.68 КПК України наступним чином "свідок може бути допитаний про обставини, які підлягають встановленню по даній справі, в тому числі про факти, які характеризують особу обвинуваченого або підозрюваного, і його взаємини з ними." Це означає, що до предмету показань свідка можуть входити відомості, які таким чином можуть встановлювати всі обставини, перелічені в ст.64 КПК України. Ті ж самі обставини можуть бути встановлені й із показань підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, а також інших суб'єктів кримінального судочинства. Представляється, що відмінність між показаннями цих суб'єктів полягає не в кількості тих обставин, які вони здатні встановлювати, а у відношенні суб'єкта до цих обставин. Таке відношення обумовлюється участі особи в кримінальних правовідносинах, а зовні проявляється в структурі і характері діалогу між суб'єктом та посадовою особою. Аналізуючи наукові праці попередників, які вивчали питання участі свідка в кримінальному судочинстві, а також спираючись на висновки попередніх розділів, можна побачити відмінність доказового значення показань свідка і підозрюваного, яка полягає в наступному:

По-перше, свідок, як свого часу зазначав В.І. Смилов, породжується обставинами злочину, тобто породжується діями інших осіб, а не своїх. Свідок, хоча і є суб'єктом кримінально-процесуальних відносин, але його участь в судочинстві лише опосередковано залежить від існування кримінальних правовідносин. Підозрюваний (як і обвинувачений) бере участь в кримінальному судочинстві завдяки тому, що він є суб'єктом кримінальних правовідносин, які і виникли внаслідок його злочинних дій. Тобто, уявляючи зв'язок дій підозрюваного із злочином, бачимо: *підозрюваний, його дії – злочин – кримінальні правовідносини – кримінально-процесуальні правовідносини*. Свідок породжується обставинами вже існуючого злочину, тобто злочин є причиною, а свідок – наслідком. Цей ланцюг представимо наступним чином: *злочин – свідок*.

По-друге, допит підозрюваного, як і допит обвинуваченого, призначений для встановлення саме вказаної вище послідовності, тобто про обставини дій або діяльності самого підозрюваного, які призвели до виникнення злочину як такого, або про дії співучасників. Ці обставини можна встановлювати лише у особи, яка сама своїми діями створила злочин. Свідок же допитується або про обставини злочину, інформацію про які він особисто сприймав, і тому став свідком, або про особу обвинуваченого [24, с.13]. На ці відмінності у показаннях свідків та обвинувачених звертав увагу М.А. Чельцов-Бебутов [25, с.18]. Водночас, як зауважив М.Л. Якуб, існують випадки, коли допит свідків про обставини, пов'язані з їх вчинками та діями є необхідним і правомірним. Свідок "має право" давати показання про свої дії, а також повідомити про непричетність до злочину [26, с.98]. Також автор зауважує, що "обставини, які вказують на причетність

або непричетність свідка до розслідуваного злочину, відомості про його поведінку і дії можуть бути предметом свідоцьких показань, якщо вони отримані у встановленому законом порядку” [26, с.105]. На нашу думку, це не є правильним, адже такі показання будуть прямим зізнанням у вчиненні злочину. На початку допиту слідчий або інша посадова особа, яка проводить допит, роз’яснює особі, що її викликано як свідка у справі, роз’яснює обов’язки, відповідальність та права свідка, а далі *пропонує розказати свідкові все відоме йому про обставини злочину*. Якщо вже на початку допиту особа, викликана як свідок, має намір зробити зізнання, то таке зізнання не можна заносити до протоколу допиту свідка, а оформлювати іншим документом. Вважаємо, що ближчим до такого документу є протокол явки з повинною, оскільки це єдиний документ, який фіксує зізнання особи у вчиненні нею злочину до моменту формулювання підозри або обвинувачення, згідно останніх змін, внесених до статті 96 КПК України “Явка з повинною”. Ставити ж свідкові питання про його причетність до вчинення злочину і заносити такі показання до протоколу допиту свідка неприпустимо. Загальні питання причетності або непричетності до вчинення злочину відносяться до проблеми встановлення алібі, яка буде розглянута нижче, що ж стосується особистих дій свідка, то вони можуть стати предметом показань свідка тільки в тому випадку, коли ці дії не є причиною виникнення злочину, а існують окремо від нього або породжені злочином. Тобто, коли немає порушень порядку вже наведеного ланцюга.

Розглянемо і контраргументи запропонованого нами вирішення питання про обмеження допиту свідка. Під час розслідування кримінальних справ за злочинами, передбаченими ст.296 КК України “Хуліганство” особи, які допитувалися як свідки, пізніше ставали обвинуваченими у справі, при чому в протоколі допиту як свідка вже містилися дані про їх дії, які складали об’єктивну сторону складу вказаного злочину. На наш погляд, це є негативним моментом з боку самих слідчих, *оскільки право свідка* відмовитися свідчити проти себе є, за своєю суттю, одночасно і *обов’язком посадових осіб* утриматися від постановки відповідних питань [27, с.37], а отже і питання про дії свідка не можуть бути йому поставлені.

По-третє, показання свідка не повинні містити своїх пояснень, домислів. Стрижнем показань свідка є фактичні дані, які стали йому відомі, у зв’язку із вчиненням злочину. На відміну від нього, показання підозрюваного, які виступають засобом захисту його інтересів, можуть містити і, здебільшого містять, пояснення дій, мотивацію, з’ясування цілей тощо [26, с.88-89]. Таким чином, під час допиту особи як свідка, в жодному разі не повинні ставитися питання про мотиви його дій. Якщо об’єктивно виникає необхідність з’ясування цих моментів під час допиту, то це говорить про наявність у слідчого достатніх даних, які вказують на вчинення особою злочину і тим самим є підставою для визнання особи обвинуваченим або (за наявності відповідних підстав) підозрюваним.

Виходячи з цього, *порушенням повинен вважатися*

допит свідка про його власні дії з метою визнання їх як злочину – юридичного факту виникнення кримінальних правовідносин – та цілей і мотивів своїх дій. В цьому випадку, якщо об’єктивно виникає така необхідність, посадові особи, уповноважені вести допит, повинні вжити заходів, щоб надати особі статусу підозрюваного.

Дискусію в цьому контексті може викликати питання про можливість постановки перед свідком питання про його місцеперебування під час вчинення злочину. За загальною теорією доказів, постановка цих питань перед обвинуваченим або підозрюваним передбачає дачу такого різновиду показань, як алібі, що неприпустимо відносно свідка. Розглянемо ці два випадки окремо. У випадку допиту підозрюваного метою постановки цього питання є встановити причетність особи до вчинення злочину. Як слушно свого часу зауважив В.А. Стремовський, “вимога терміновості допиту підозрюваного обумовлена тим, що після допиту, можливо, відпадуть підстави для підозри цієї особи у вчиненні злочину” [20, с.108]. Отже допит підозрюваного і передбачає в такому разі з’ясування алібі підозрюваного, що автоматично звільняє свідка від відповіді на ці питання. Відносно свідка подібне запитання ставиться з метою встановлення можливості особи мати відомості, які відносяться до події злочину. Логічним є висновок про те, що відсутність особи на місці злочину під час його вчинення позбавляє її можливості знати про обставини його вчинення, що є важливим для з’ясування вже на початку допиту. Тому *питання про перебування свідка на місці злочину під час його вчинення не тільки не суперечить сутності допиту свідка, але й допомагає встановлювати додаткові обставини у справі*.

Виходячи з вищевказаного, можна зробити певні висновки про те, що категорією “свідок” в кримінальному судочинстві України безсумнівно повинні охоплюватися й особи, відносно яких є дані про їх причетність до вчинення злочину, хоча для прийняття рішення про їх затримання або застосування запобіжного заходу ще немає достатніх підстав. Однак, наділення таких осіб правовим статусом свідка вимагає від посадових осіб, які проводять дізнання, досудове слідство у справі суворого дотримання меж предмету показань свідка, уникаючи питань інкримінуючого характеру. Якщо ж в протоколі допиту такого свідка будуть викладені обставини, які є предметом показань підозрюваного або обвинуваченого, то результати цієї слідчої дії не повинні вважатися отриманими законним шляхом.

Запропоновані нами результати досліджень є лише однією з ланок у ланцюзі вирішення проблем диференціації правових статусів підозрюваного та свідка. В цьому аспекті вимагають більш глибокого вивчення науковцями питання можливості порушення кримінальних справ відносно конкретних осіб за певних обставин, адже, в своєму аналізі ми виходили лише з нашого погляду про правильність тієї чи іншої позиції. До уваги науковців постало і таке питання, як процесуальний порядок наділення особи статусом підозрюваного, що потребує перегляду не тільки норм закону, але й усієї концепції участі

підозрюваного в кримінальному судочинстві. Все це говорить про відкритість суміжних із розглянутим питань, які потребують свого вирішення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Рахунов Р.Д. Возбуждение уголовного дела в советском уголовном процессе. -М.: Госюриздат, 1954. -88 с.
2. Михайленко А.Р. Возбуждение уголовного дела в советском уголовном процессе /Под ред. А.Л. Цыпкина. - Саратов: Саратовский юрид. ин-т, 1975. -150 с.
3. Зеленецький В. Загальні правила порушення кримінальної справи // Наук. вісник ВДУ. Сер: Юрид. науки. -1998. -№ 11. -С.31-41.
4. Фомин Д.В. Установление лица, совершившего преступление в уголовном судопроизводстве // Весы Фемиды. -2001. -№ 4. -С.37-40.
5. Жогин Н.В., Фаткуллин Ф.Н. Возбуждение уголовного дела. -М.: Госюриздат, 1961. -206 с.
6. Строгович М.С. Курс советского уголовного процесса. -Т.2. -М.: Юрид. лит, 1970. -516 с.
7. Дорохов В.Я. Процессуальное положение подозреваемого // Практика применения нового уголовно-процессуального законодательства /Под ред. Н.В. Жогина. -М.: Изд-во Моск. ун-та, 1962. -С.28-34.
8. Денежкин Б.А. Подозреваемый в советском уголовном процессе: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.08 /Саратовск. юрид. ин-т им. Д.И. Курского. -Саратов, 1975. -16 с.
9. Таншюра О.В. Принцип презумпції невинуватості та проблеми його реалізації у процесуальних рішеннях слідчого: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.09 /Нац. юрид. академія України. -Харків, 1995. -16 с.
10. Корчева Т.В. Проблемы правовой защиты личности на досудебном следствии // Проблемы законности: Республ. міжвід. наук. зб. -1999. -Вип.39. -С.184-190.
11. Акинча Н.А. Подозреваемый и обвиняемый на предварительном следствии /Под общ. ред. А.Л. Цыпкина. -Саратов: Приволжск. кн. изд., 1964. -80 с.
12. Филин Д.В. Установление лица, совершившего преступление в уголовном судопроизводстве // Весы Фемиды. -2001. -№ 4. -С.37-40.
13. Тертышник В.М. Уголовный процесс: Учебное издание. -Харьков: Арсин, 1997. -528 с.
14. Строгович М.С. Курс советского уголовного процесса: В 2-х т. -Т.1. -М.: Наука, 1968. -470 с.
15. Бутов В.Н. Уголовный процесс Австрии. -Красноярск: Изд-во Красноярского ун-та. -1988. -200 с.
16. Апарова Т.В. Суды и судебный процесс Великобритании: Англия, Уэльс, Шотландия. -М.: Ин-т международного права и экономики. Изд-во «Триада Лтд», 1996. -157 с.
17. Карнеева Л.М. Доказательства в советском уголовном процессе: Учебное пособие. -Волгоград: ВСШ МВД СССР, 1988. -68 с.
18. Стуканов А. Уголовные дела о лжесвидетельстве // Законность. -1996. -№ 1. -С.34-36.
19. Словник української мови. -В 8 т. -Київ: Наук. думка, 1975. -Т.6. -832 с.
20. Стрёмовский В.А. Участники предварительного следствия в советском уголовном процессе. -Ростов-на-Дону: Изд-во Ростовского ун-та, 1966. -260 с.
21. Козловський Н.А. Подозрение в советском уголовном процессе // Актуальные проблемы советского уголовного процесса: Межвуз. сб. науч. тр. -Свердловск, 1987. -С.55-60.
22. Ларин А. На подозрение - 24 часа [к обсуждению проекта Основ уголовно-процессуального законодательства] // Советская юстиция. -1991. -№ 19. -С.1.
23. Михеенко М.М. Доказывание в советском уголовном судопроизводстве. -Киев: Вища школа, 1984. -133 с.
24. Вачеишвилли К.А. Значение свидетельских показаний в суде первой инстанции по советскому уголовному процессу. -Тбилиси: Изд-во Тбилисского ун-та, 1966. -106 с.
25. Чельцов-Бебутов М.А. Обвиняемый и его показания в советском уголовном процессе. -М.: Юридическая литература, 1947. -52 с.
26. Якуб М.Л. Показания свидетелей и потерпевших (оценка показаний свидетеля и потерпевшего на предварительном следствии и в суде первой инстанции). -М.: Изд-во Моск. ун-та, 1968. -128 с.
27. Элькинд П.С. Сущность советского уголовно-процессуального права. -Ленинград: Изд-во ЛГУ, 1963. -172 с.

Надійшла до редколегії 22.12.2003

БЕЛЬКОВА Е.В. К ВОПРОСУ ОБ ОПРЕДЕЛЕНИИ ПРАВОВОГО СТАТУСА ЛИЦА, В ОТНОШЕНИИ КОТОРОГО ЕСТЬ ДАННЫЕ О ЕГО ПРИЧАСТНОСТИ К СОВЕРШЕНИЮ ПРЕСТУПЛЕНИЯ

Рассмотрены вопросы определения правового статуса лиц, в отношении которых возбуждено уголовное дело, и которые хотя и причастны к совершению преступления, но нет оснований для их задержания или применения предупредительной меры в соответствии с уголовно-процессуальным законодательством Украины.

***

BELKOVA E.V. TO THE QUESTION ON DEFINITION OF THE LEGAL STATUS PERSON CONCERNING WHICH THERE ARE DATA ON HIS PARTICIPATION IN FULFILLMENT OF THE CRIME

Questions of definition of a legal status of persons concerning which criminal case and which though are involved in fulfillment of a crime is excited are considered, but there are no bases for their detention or application of a precautionary measure according to the criminal-remedial legislation of Ukraine.